

۱۳۱۵۴۹

دانشکده حقوق

پایان نامہ دورہ کارشناسی ارشد رشتہ حقوق تجارت بین الملل

موضوع:

بررسی مسئولیت عامل حمل و نقل مرکب

بین المللی کالا با تاکید بر کنوانسیون ژنو ۱۹۸۰

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر مسعود اربابی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر میر حسین عابدیان

دانشجو:

۱۳۸۸/۱۲/۲

حمید رضا یوسفی نژاد

دوره اعطای مدرک علمی بیاز
تسبیح

سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷

۱۳۱۵۴۹

تقدیر و تشکر

با تشکر از اساتید بزرگوار دانشگاه شهید بهشتی که با از خود گذشتگی و تلاش مستمر، آموزش رشته حقوق تجارت بین الملل را در ایران بنا نهادند و بویژه اساتید گرانقدر آقایان دکتر اربابی و دکتر عابدیان که با صبر و حوصله فراوان راهنمایی و مشاوره پایان نامه اینجانب را پذیرا شدند.

تقدیم به

روح بلند پدر بزرگوارم که در اثنای نگارش پایان نامه

در سرزمین وحی به دیدار معبود شتافت.

فهرست اختصارات

اختصارات فارسی

پیشین	منبع قبلی با فاصله
ر.ک	رجوع کنید به
ش	شماره
ص	صفحه
صص	صفحات
م	میلادی
نک	نگاه کنید به
هـش	هجری شمسی
هـ ق	هجری قمری
همان	منبع قبلی بدون فاصله

اختصارات لاتین

CIM	کنوانسیون مربوط به حمل و نقل بین المللی کالا از طریق راه آهن
CMR	کنوانسیون حمل و نقل بین المللی کالا از طریق جاده
COTIF	کنوانسیون حمل و نقل بین المللی کالا از طریق راه آهن
FBL	بارنامه حمل مرکب فیاتا
FIATA	فدراسیون بین المللی اتحادیه کارگزاران حمل و نقل
Ibid	منبع قبلی لاتین بدون فاصله
ICC	اتاق بازرگانی بین المللی
IRU	اتحادیه بین المللی حمل و نقل جاده‌ای

OP.CIT	منبع قبلی لاتین با فاصله
P	صفحه
P.P	صفحات
SPR	حق برداشت ویژه
UCP	مقررات متحد الشكل اعتبارات اسنادی
UNCTAD	کنفرانس ملل متحد برای توسعه و تجارت
UNCITRAL	کمیسیون حقوق تجارت بین الملل سازمان ملل متحد
UNIDROIT	موسسه بین المللی وحدت حقوق خصوصی

چکیده

حمل و نقل بین المللی، دارای مراحل و ارکانی است که رعایت آنها و دانستن قوانین و قواعد هر کدام، واجب و ضروری است. حمل و نقل مرکب کالا محصول استفاده از کانتینر می باشد که با پیدایش آن در ششمین دهه قرن بیستم امکان ترکیب مراحل مختلف حمل در قراردادی واحد را فراهم آورد.¹ در قرارداد حمل و نقل مرکب کالا، حمل کالا حداقل با دو وسیله حمل متفاوت تحت مسئولیت شخص واحدی به نام عامل حمل و نقل مرکب کالا صورت می گیرد. عامل حمل و نقل کالا؛ در محل تولید، کالا را تحویل می گیرد و در مقصد نهایی به گیرنده تحویل می دهد و در طی مسیر علاوه بر حمل کالا کلیه خدمات جانبی حمل را نیز انجام می دهد.

در حمل و نقل مرکب سند واحدی با آثار ویژه خود صادر می شود که سند حمل و نقل مرکب نامیده می شود. مسئولیت عامل حمل و نقل، در کنوانسیون ژنو (۱۹۸۰)، مبنی بر نظریه تقصیر با معکوس کردن بار ثابت است و همچنین عامل حمل و نقل نه تنها مسئول اعمال شخصی خود است بلکه مسئولیت اعمال کارگران، نمایندگان خود و همچنین پیمانکاران مستقلی که برای انجام عملیات حمل از خدمات آنها استفاده می کند، را نیز بر عهده دارد.

در کنوانسیون ژنو (۱۹۸۰)، مسئولیت عامل حمل و نقل به سقف خاصی محدود شده است. همچنین عامل حمل و نقل از زمان «تحویل گرفتن» کالا در مبدا تا زمان «تحویل دادن» آن در مقصد نهایی مسئول شناخته می شود.

در حمل و نقل مرکب کالا ذی نفع علیه عامل حمل و نقل می تواند بر مبنای قرارداد اقامه دعوی کند و در نتیجه عامل حمل و نقل پس از جبران خسارت

1 - UNCTAD Secretariat, Implementation of Multimodal Transport, Report Prepared by UNCTAD Secretariat, 25 June 2001, p. 6.

ذی نفع در کالا، حق رجوع به مسبب اصلی ورود زیان را خواهد داشت، لیکن رابطه بین عامل حمل و نقل و مسبب ورود زیان، از شمول کنوانسیون ژنو (۱۹۸۰) خارج بوده و تابع کنوانسیون‌های ناظر به حمل و نقل تک نوعی یا قوانین ملی مربوط، بر حسب مورد، خواهد بود.

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	مقدمه
	فصل اول: تعاریف و مفاهیم و سیر تحول مقررات بین المللی حمل و نقل
۶	مرکب
۸	مبحث اول: تعاریف و مفاهیم
۸	گفتار اول: تعریف و انواع حمل و نقل بین المللی کالا
۸	بند اول: حمل و نقل تک نوعی
۱۴	بند دوم: حمل و نقل سراسری
۱۷	بند سوم: حمل و نقل مرکب
۲۳	گفتار دوم: تعریف و تصدی به حمل و نقل
۲۳	بند اول: مفهوم تصدی
۲۸	بند دوم: واسطه های حمل و نقل
۳۴	بند سوم: عامل حمل و نقل مرکب
۳۸	مبحث دوم: سیر تحول مقررات بین المللی حمل و نقل مرکب کالا
۳۸	گفتار اول: کنوانسیونهای حمل و نقل تک نوعی
۳۹	بند اول: کنوانسیون سی. ام. آر
۴۱	بند دوم: کنوانسیون سی. آی. ام
۴۱	بند سوم: کنوانسیون مونترال ۱۹۹۹
۴۲	گفتار دوم: مقررات اختیاری حاکم بر حمل و نقل مرکب
	بند اول: قواعد یکنواخت اتاق بازرگانی بین المللی برای سند حمل و نقل
۴۳	مرکب
	بند دوم: مقررات آنکتاد، آی سی سی برای اسناد حمل و نقل مرکب کالا
۴۴	۱۹۹۱
۴۵	گفتار سوم: کنوانسیون ژنو ۱۹۸۰ سازمان ملل متحد
۴۵	بند اول: تاریخچه

بند دوم: محتوی کنوانسیون ژنو ۱۹۸۰	۴۷
فصل دوم: اسناد حمل و نقل مرکب بین‌المللی کالا	۴۹
مبحث اول: مندرجات و اوصاف اسناد حمل و نقل مرکب بین‌المللی کالا	۵۲
گفتار اول: مندرجات سند حمل مرکب بین‌المللی کالا	۵۲
بند اول: مندرجات کلی سند حمل مرکب کالا مطابق ماده ۸ کنوانسیون ژنو	۵۳
بند دوم: وظایف فرستنده و عامل حمل و نقل مرکب در تنظیم مندرجات سند	۵۶
گفتار دوم: اوصاف سند حمل مرکب بین‌المللی کالا	۵۸
بند اول: سند حمل مرکب دلیل انعقاد قرار داد حمل و نقل است	۵۹
بند دوم: سند حمل مرکب، رسید تحویل کالا به متصدی حمل است	۶۱
بند سوم: سند حمل و نقل مرکب، سند مالکیت کالا است	۶۳
مبحث دوم: مقررات بین‌المللی در مورد اسناد حمل مرکب بین‌المللی کالا	۶۶
گفتار اول: مقررات یکنواخت سند حمل مرکب کالا	۶۷
گفتار دوم: مقررات آنکتاد، آی. سی. سی برای اسناد حمل مرکب کالا	۷۳
فصل سوم: مبنا و حدود مسئولیت عامل حمل و نقل مرکب	۸۰
مبحث اول: مبنای مسئولیت عامل حمل و نقل	۸۲
گفتار اول: نظریات مختلف در مورد مبنای مسئولیت عامل حمل و نقل	۸۳
بند اول: نظریه تقصیر	۸۳
بند دوم: نظریه خطر	۸۴
بند سوم: نظریه های مختلط	۸۴
گفتار دوم: تنوع مبنای	۸۵
بند اول: تقصیر اثبات شده	۸۵
بند دوم: فرض تقصیر	۸۶
بند سوم: فرض مسئولیت	۸۸

- بند چهارم: مسئولیت مطلق ۸۹
- گفتار سوم: مبنای مسئولیت متصدی حمل و نقل در کنوانسیون های حمل و نقل تک نوعی ۹۱
- بند اول: مبنای مسئولیت متصدی حمل و نقل در کنوانسیون هامبورگ (۱۹۷۸) ۹۱
- بند دوم: مبنای مسئولیت متصدی حمل و نقل در کنوانسیون سی.ام.آر ۹۲
- گفتار چهارم: مبنای مسئولیت عامل حمل و نقل مرکب در کنوانسیون ژنو ۱۹۸۰ ۹۴
- مبحث دوم: حدود مسئولیت عامل حمل و نقل مرکب ۱۰۰
- گفتار اول: میزان مسئولیت عامل حمل و نقل مرکب ۱۰۱
- بند اول: حدود مالی مسئولیت عامل حمل و نقل در کنوانسیون ژنو (۱۹۸۰) ۱۰۴
- بند دوم: درج سقف مسئولیت در قرارداد ۱۱۲
- بند سوم: دوره زمانی مسئولیت عامل حمل و نقل ۱۱۵
- گفتار دوم: موارد معافیت و محدودیت مسئولیت عامل حمل و نقل مرکب ۱۲۰
- بند اول: موارد قانونی معافیت و محدودیت در کنوانسیون ژنو ۱۹۸۰ ... ۱۲۰
- بند دوم: درج شروط معافیت یا محدودیت مسئولیت در قرارداد ۱۲۲
- بند سوم: موارد سقوط حق تحدید مسئولیت عامل حمل و نقل در کنوانسیون ژنو ۱۲۴
- فصل چهارم: جبران خسارت وارد بر کالا ۱۳۰
- مبحث اول: انواع خسارات و شیوه های جبران آن ۱۳۲
- گفتار اول: انواع خسارات ۱۳۲
- بند اول: تلف کالا ۱۳۲
- بند دوم: خسارت به کالا ۱۳۳
- بند سوم: تأخیر در تحویل کالا ۱۳۴

بند چهارم: سایر موارد	۱۳۷
گفتار دوم: شیوه های جبران خسارت	۱۳۹
بند اول: جبران ضرر از راه اعاده وضع سابق	۱۳۹
بند دوم: جبران از راه دادن معادل	۱۴۱
مبحث دوم: اقامه دعوی جبران خسارت	۱۴۳
گفتار اول: طرفین دعوی جبران خسارت	۱۴۳
بند اول: خواهان دعوی	۱۴۳
بند دوم: خواننده دعوی	۱۴۶
گفتار دوم: شرایط شکلی دعوی جبران خسارت	۱۴۹
بند اول: ارسال اخطاریه	۱۴۹
بند دوم: مرور زمان	۱۵۱
گفتار سوم: مرجع صالح به رسیدگی به دعوی جبران خسارت و قانون حاکم بر آن	۱۵۳
بند اول: مرجع صالح	۱۵۳
بند دوم: رژیم حقوقی حاکم	۱۵۷
نتیجه گیری	۱۶۴
فهرست منابع	۱۷۴

مقدمه

پیشرفت های فنی ای که در صنعت حمل و نقل در دهه های اخیر ایجاد شده بر قواعد حقوقی که این نهاد را اداره می کند، تأثیر گذاشته است. پیدایش کانتینر و حمل و نقل کانتینری در دهه ۶۰ قرن بیستم یکی از مهمترین این پیشرفت ها بوده است.

کانتینر، امکان حمل کالا از محل تولید به محل توزیع یا مصرف را بدون اینکه در مسیر، کالا تخلیه و مجدداً بارگیری شود، فراهم آورده است. کانتینریزاسیون باعث رواج حمل و نقل مرکب و تسهیل آن شده است. در حالی که روزگاری تنها درصد کمی از حمل کالا به شیوه حمل و نقل مرکب انجام می پذیرفت امروزه در صد بالایی از کالاها از طریق این نوع قرارداد جابه جا می شود.

یکی از رایجترین موضوعاتی که در روابط خارجی و معاملات و روابط اقتصادی مورد توجه محافل تجاری است، حمل و نقل کالا است. چرا که وقفه در روند حرکتی حمل و نقل می تواند باعث بروز خسارت های جبران ناپذیری به اقتصاد جامعه و سرمایه های شخصی گردد و این نشان از اهمیت حمل و نقل به خصوص در تجارت بین المللی دارد. بنابراین با توجه به اهمیت حمل و نقل بین المللی و نیز وجود قوانین و قواعد متعدد و جالب توجه، کنوانسیونهای ویژه، مسایل و مشکلات حقوقی متنوع، پیچیده و پراکنده و متأسفانه عدم بذل توجه حقوقی کافی به رفع ابهام و اجمال در این زمینه علی رغم اهمیت کاربردی آن ایجاب می نماید که کاری در این زمینه صورت گیرد که تحقیق حاضر نیز بیشتر ناظر به همین امر مهم است.

مبادرت نمودن به حمل و نقل برای عاملان و صاحبان کالا همیشه با پرسش ها، مشکلات و مسایل خاصی همراه است. در این تحقیق نیز نظر بر این بوده که تا حد ممکن مسایلی که از شروع تا پایان حمل و نقل مرکب کالا ممکن است برای یک عامل و یا صاحب کالا پیش آید و همینطور راهکارهای مناسب آنها بررسی گردد.

در این رساله تمرکز روی مسئولیت عامل حمل و نقل مرکب کالا است و در کنار آن تعریف اصطلاحات و شناسایی قواعد و قوانین خاص موجود در مورد حمل و نقل بین المللی مرکب کالا، کنوانسیون ها و دستور العمل هایی که ممکن است در یک مسیر حمل با وسایل نقلیه متفاوت حاکم باشد، مجموعه اسناد حمل و نقل مرکب کالا، مجموعه خدمات و وظایف و حقوق اطراف قرارداد حمل و نقل، پیش نیاز بررسی مسئولیت عامل حمل و نقل مرکب به عنوان سوال اصلی تحقیق است. خسارات وارده در حین عملیات حمل و نقل به کالا یا خسارات ناشی از تأخیر در تسلیم، از جمله مباحثی است که

جهت تکمیل پاسخ به سوال تحقیق ناگزیر از بررسی آن بودیم و لذا در مباحث بعدی جبران خسارات که هدف نهایی و عملی شناخت مسئولیت است و دعوی جبران خسارات و شرایط شکلی آن نیز مطرح شده تا ثمره عملی بحث مسئولیت نمایان گردد. در بررسی مسوولیت عامل حمل و نقل مرکب، فرضیه تحقیق همانا تئوری فرض مسوولیت است که با بررسی کنوانسیونها و مقررات مربوط به اثبات این فرضیه پرداخته‌ایم.

به طور قطع تاکنون هیچ کتاب فارسی یا لاتین با موضوع مسئولیت عامل حمل و نقل مرکب نگاشته نشده است. تنها منابع در دسترس در مورد حمل و نقل مرکب در کشورمان کتابهای مربوط به حمل و نقل و کتابهای تألیفی در زمینه حقوق تجارت بین الملل هستند که در این کتب نهایتاً سه یا چهار صفحه به این نوع حمل و نقل اختصاص یافته است. مقالات اندکی در مجله دانشگاه تهران و دانشگاه تربیت مدرس نیز در مورد حمل و نقل مرکب وجود دارد.

در منابع خارجی به زبان انگلیسی نیز همچون منابع داخلی، در کتب مربوط به حمل و نقل و تجارت بین الملل بحث اساسی و کاملی در زمینه مسئولیت عامل حمل و نقل مرکب صورت نگرفته است. البته دو کتاب در مورد حمل و نقل مرکب به تازگی تألیف شده که دسترسی به آنها میسر نگشت. در منابع اینترنتی اطلاعات پراکنده ای در موضوع مورد تحقیق وجود دارد و به ویژه گزارش دبیرخانه آنکتاد در مورد حمل و نقل مرکب حاوی تحقیق نسبتاً جامعی اما مختصر در زمینه های مختلف این صنعت از جمله مسئولیت عامل آن می باشد.

روش تحقیق در کار صورت گرفته به صورت پژوهش کتابخانه ای و به صورت مطالعه و فیش برداری می باشد که در این خصوص نیز به دلیل

کمبودها و نارسایی هایی که در خصوص منابع مورد نیاز وجود داشت، سعی بر این شد تا با مراجعه به مراکز مربوطه و یا آرشیو مجلات تخصصی و مورد نظر و با مشورت و مساعدت مدیران شرکت های حمل و نقل بین المللی و استفاده از اطلاعات موجود در پایگاههای اینترنتی تا حد ممکن اطلاعات مورد نیاز جمع آوری و تدوین گردد.

با عنایت به توضیحات فوق، در فصل اول این رساله در مبحث اول به تعریف اصطلاحات و بررسی مفاهیم پایه‌ای می‌پردازیم و در مبحث دوم، سیر تحول مقررات حمل و نقل مرکب کالا را طی سه گفتار مورد بررسی قرار داده‌ایم. پس از بررسی مباحث ضروری، که در واقع کلیات موضوع است، در فصل دوم رساله، اسناد حمل و نقل مرکب بین المللی کالا بررسی شده است. ضرورت این فصل از این جهت است که اولاً بررسی قراردادهای حمل و نقل بدون بررسی و شناخت اسنادی که در رابطه با این نوع حمل و نقل صادر می‌شوند میسر نخواهد بود و ثانیاً اسناد حمل و نقل کالا یکی از مهمترین منابعی است که میزان مسوولیت اطراف قرارداد به ویژه عامل حمل و نقل را مشخص می‌نماید. در مبحث اول این فصل از مندرجات و اوصاف این اسناد و در مبحث دوم از مقررات بین المللی در مورد اسناد حمل مرکب کالا سخن رفته است.

در فصل سوم مبنا و حدود مسوولیت عامل حمل و نقل مرکب طی دو مبحث مورد بررسی قرار گرفته است. در این فصل نظریات مختلف در مورد مبنای مسوولیت عامل حمل به صورت جامع بررسی شده و سپس مبنای مسوولیت در کنوانسیونهای حمل و نقل تک نوعی و کنوانسیون ژنو ۱۹۸۰ بررسی شده است و بالاخره در فصل چهارم که فصل پایانی رساله است ذیل عنوان جبران خسارت، که در واقع هدف نهایی و اثر عملی بحث مسوولیت است، انواع خسارات و شیوه‌های جبران آن در مبحث اول و اقامه دعوی جبران

خسارت در مبحث دوم بررسی شده است. در پایان رساله نیز به نتیجه گیری و پیشنهاد پرداخته شده است و در جدولی نیز چارچوب مسولیت طبق کنوانسیون ژنو (۱۹۸۰) و قواعد آنکتاد- آی. سی. سی به صورت مقایسه‌ای ارائه شده تا مکمل نتیجه گیری رساله باشد و مطالب مهم به صورت خلاصه و سریع مورد استفاده خوانندگان واقع گردد.

فصل اول:

تعاريف و مفاهيم و سير تحول

مقررات بين المللى حمل و نقل

مركب

بررسی مسئولیت عامل حمل و نقل مرکب بین‌المللی کالا مستلزم شناخت کافی نسبت به انواع حمل و نقل بین‌المللی کالا و جایگاه حمل و نقل مرکب، آشنایی با عامل حمل و نقل مرکب و بالاخره مقررات بین‌المللی حاکم بر حمل و نقل مرکب می‌باشد. بدین منظور در این فصل ابتدا در مبحث اول، ذیل عنوان تعاریف و مفاهیم، در دو گفتار انواع حمل و نقل بین‌المللی کالا، تصدی به حمل و نقل و در مبحث دوم، سیر تحول مقررات بین‌المللی حمل و نقل مرکب کالا، طی سه گفتار بررسی می‌گردد.

مبحث اول: تعاریف و مفاهیم

در این مبحث که به بررسی تعاریف و مفاهیم اختصاص دارد نخست در گفتار اول، انواع حمل و نقل بین‌المللی کالا در سه گروه تقسیم‌بندی و بررسی خواهد شد، سپس در گفتار دوم پس از تبیین مفهوم تصدی به حمل و نقل واسطه‌های حمل و نقل و عامل حمل و نقل مرکب، تعریف و بررسی می‌گردد.

گفتار اول: تعریف و انواع حمل و نقل بین‌المللی کالا

به‌طور کلی می‌توان حمل و نقل بین‌المللی کالا را با توجه به شیوه حمل و نقل به حمل و نقل دریایی، هوایی و زمینی منقسم کرد، که حمل و نقل زمینی خود مشتمل بر حمل و نقل ریلی و جاده‌ای است.

با توجه به گسترش مراودات و معاملات بین‌المللی استفاده از دو یا چند شیوه حمل و نقل برای ارسال کالا در معاملات صادراتی رایج گردید و ترکیب شیوه‌های حمل و نقل در قالب حمل سراسری و حمل و نقل مرکب خود نهادهای حقوقی جدیدی را بنیان نهاد که سیر تکاملی قواعد حقوقی حاکم بر آنها همچنان ادامه دارد.

در این گفتار ابتدا انواع حمل و نقل تک نوعی بررسی می‌شود و سپس به شیوه‌های جدید حمل و نقل کالا یعنی حمل و نقل سراسری و حمل و نقل مرکب که از تلفیق شیوه‌های حمل و نقل تک نوعی به وجود آمده‌اند می‌پردازیم.

بند اول: حمل و نقل تک نوعی

با توجه به شیوه حمل کالا و وسیله حمل، می‌توان حمل و نقل کالا را به سه دسته زمینی، دریایی و هوایی منقسم کرد که حمل و نقل زمینی خود مشتمل بر حمل ریلی و جاده‌ای می‌باشد.